Nederlands Forensisch Instituut
Dossier alg Post
Datum 14-11-2016
Num 16-Dir-309

Nederlands Forensisch Instituut
Ministerie van Veiligheid en Justitie

> Retouradres Postbus 24044 2490 AA Den Haag

Nederland Forensische Instituut
T.a.v. Dr. Ir. R.D. Woittiez
Algemeen Directeur
Postbus 24044
2490 AA DEN HAAG

Laan van Ypenburg 6
2497 GB Den Haag
Postbus 24044
2490 AA Den Haag
www.forensischinstituut.nl

Contactpersoon
Bijzondere Diensteverlening
en Expertise

T 070 888 66 66

Ons kenmerk
-

Datum 14 november 2016
Onderwerp Aanbieding rapport - De lijkschouw en sectie beschouwd

Geachte heer Woittiez,

Eind mei 2015 heeft de minister van Veiligheid en Justitie het Nederlands Forensisch Instituut verzocht om een systeemvergelijkend onderzoek te verrichten omtrent het thema lijkschouw en gerechtelijke secties. Het rapport bieden wij u hierbij aan. De aanleiding voor het onderzoek was de discussie dat in Nederland de kwaliteit van de lijkschouw onvoldoende zou zijn en een groot aantal strafbare feiten met dodelijk gevolg zou worden gemist. Tevens was in dit kader de vraag wat de oorzaak en de consequenties zijn van de terugloop in het aantal gerechtelijke secties.

Samenvatting

Internationaal systeemvergelijkend onderzoek
Alle onderzochte landen (Nederland, Duitsland, België en Engeland) vallen onder art. 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, waarin het recht op leven vastgelegd is. Uit dit artikel vloeit voort dat de Staat een verplichting heeft om een plausibele verklaring te geven voor een overlijden. Tevens hebben alle onderzochte landen de European Autopsy Rules ondertekend. De diverse landen geven wel een andere invulling aan deze regels. Nederland is hierin het meest afwijkend door deze regels aan te nemen, maar daarbij het voorbehoud te maken om zelf te mogen beslissen op welke grond postmortaal onderzoek c.q. een gerechtelijke sectie plaatsvindt. Het voorbehoud dat Nederland heeft gemaakt op de Autopsy Rules leidt ertoe dat in een beperkt aantal gevallen en voor beperkte indicaties postmortaal onderzoek wordt uitgevoerd.

In elk van de onderzochte landen bestaat een min of meer wettelijk verankerd systeem van postmortaal onderzoek. De verschillen tussen en binnen de onderzochte landen zijn aanzienlijk. De waargenomen verschillen worden niet ingegeven door verschillen in misdaadcijfers. Met name het verschil in insteek van het gehele postmortale onderzoek, of het nu de lijkschouw, eventueel aanvullend onderzoek (radiologie of toxicologie) of de gerechtelijk sectie betreft, is opvallend. In Nederland, België en Duitsland wordt postmortaal onderzoek met name verricht als het een niet-natuurlijk overlijden betreft en dan alleen als er mogelijke aanwijzingen zijn voor een strafbaar feit. In Engeland wordt postmortaal onderzoek verricht in geval er geen zekerheid is over de

doodsoorzaak. De vraag die in Engeland beantwoord dient te worden is 'How did a person come by his/her death?'.

Nederlandse systeem
Het Nederlandse systeem wijkt af van de andere onderzochte systemen doordat er in Nederland een forensisch arts bestaat naast de forensisch patholoog. Met name het feit dat er in Nederland snel een arts met forensische kennis ter plaatse is, kan voordelen opleveren in een opsporingsproces. Het systeem van lijkschouw staat of valt met de kwaliteit van de lijkschouw. Er zijn niet of nauwelijks kwaliteitseisen geformuleerd met betrekking tot de lijkschouw; hierdoor wordt het uitoefenen van controle op de lijkschouw moeilijk. Het postmortale onderzoek beperkt zich in veel gevallen tot een externe schouw van het lichaam. Uitbreiding van het postmortaal onderzoek met radiologisch, toxicologisch en/of pathologisch onderzoek vindt nauwelijks plaats. Bovendien biedt de wet voor het doen van nader onderzoek nauwelijks mogelijkheden.

Onderzoek naar gerechtelijke secties in Nederland
In Nederland worden er vergeleken met niet alleen België, Duitsland en Engeland maar ook met landen als Estland, Finland, Australië en de Verenigde Staten van Amerika relatief weinig gerechtelijke secties uitgevoerd. Er is een daling van het aantal gerechtelijke secties in Nederland, namelijk van 613 in 2005 naar 279 in 2015. Deze daling kan slechts gedeeltelijk worden verklaard door de daling van het aantal 'evident strafbare feiten' dat voor gerechtelijke sectie werd ingestuurd en het daarmee vergelijkbare aantal gevallen van 'moord en doodslag' volgens de CBS overlijdensstatistieken. Naar aanleiding van het verdiepende onderzoek naar de gerechtelijke secties in Nederland over genoemde periode blijkt dat in twijfelgevallen het OM steeds minder vaak voor een gerechtelijke sectie kiest. Het OM merkt hierbij overigens zelf op dat de beslissing omtrent het al dan niet laten uitvoeren van een gerechtelijke sectie op dezelfde grond wordt genomen als 10 jaar geleden. Geconcludeerd kan worden dat door deze daling van het aantal gerechtelijke secties (en dan met name in twijfelgevallen) in 2010 circa 10 en in 2015 circa 23 strafbare feiten met dodelijk gevolg meer zijn gemist dan in 2005. Op grond van het uitgevoerde onderzoek kunnen we geen uitspraak doen over het totaal aantal gemiste dodingsdelicten per jaar in Nederland. In andere landen (met name in Duitsland en België) wordt op grond van onderzoek rekening gehouden met aantallen gemiste dodingsdelicten in dezelfde orde van grootte als de aantallen geconstateerde en geregistreerde dodingsdelicten.

Naar aanleiding van het onderzoek en de vergelijking van de verschillende landen concluderen wij dat het Engelse systeem een zuiver en elegant systeem is. Het is aan te bevelen om te verkennen of delen van dit systeem overgenomen kunnen worden. Onder meer op basis van het Engelse systeem doen wij een aantal aanbevelingen voor Nederland.

Aanbevelingen gericht aan de Overheid:

1. *Zorg dat één ministerie de regie voert over de lijkschouw, de (gerechtelijke) sectie en overig postmortaal onderzoek, in samenspraak met de overige verantwoordelijke ministeries.*

2. *Laat de forensisch arts bij de lijkschouw in beginsel samen optrekken met de tactische recherche en de forensische opsporing (uitzonderingsgevallen daar gelaten).*

3. *Hanteer een eenduidige definitie van de lijkschouw met daarin de minimaal te verrichten onderzoekshandelingen. Maak duidelijke afspraken over de omvang en inhoud van het postmortale onderzoek en hanteer als minimum de ECLM afspraken.*

4. *Pas de overlijdensverklaring zodanig aan dat een arts verklaart dat hij de schouw heeft verricht op een ontkleed lichaam en verplicht moet vermelden wat de tekenen van overlijden zijn. Vul de A-verklaring aan met een regel over de wijze van vaststellen van de identiteit en de manier waarop de dood is vastgesteld.*

5. *Pas de Wet op de lijkbezorging zodanig aan dat toxicologisch en overig postmortaal onderzoek er in worden geregeld, niet alleen in het kader van niet-natuurlijk overlijden maar vooral daar waar de doodsoorzaak onbekend is. Geef hierbij de forensisch arts de wettelijke mogelijkheden om samen te werken met meerdere disciplines zoals (forensische) radiologie en toxicologie om tot een beter onderbouwde conclusie richting het Openbaar Ministerie te komen.*

6. *Zet op de agenda dat onderwijs op het gebied van lijkschouw, en alles wat daar bij komt kijken, in de opleiding tot basisarts en in de opleiding tot klinisch specialist verzorgd moet worden.*

7. *Stimuleer en steun (financieel) de verbetering van de opleiding tot forensisch arts (onder andere) op het gebied van de lijkschouw.*

8. *Verken de mogelijkheden om de European Autopsy Rules, met name de indicaties voor het verrichten van postmortaal onderzoek, zonder voorbehoud aan te nemen en de regels uit te voeren.*

Aanbeveling gericht aan het Openbaar Ministerie:

9. *Laat het Openbaar Ministerie beslissingen over een onverklaard overlijden of een evident misdrijf (vrijgave, sectie en verder postmortaal onderzoek) niet meer op grond van een telefonisch verslag nemen, maar op grond van een geschreven verslag/dossier, en pas de volgende dag en door een selecte groep officieren van justitie.*

10. *Laat het Openbaar Ministerie in gevallen van onverklaard overlijden van personen jonger dan 40 jaar altijd opdracht geven tot het uitvoeren van een gerechtelijke sectie.*

11. *Laat het Openbaar Ministerie standaard toestemming geven ('ja, tenzij') om het voorlopige verslag van de gerechtelijke sectie ter beschikking te stellen aan de schouwarts.*

12. *Ga intern na of de beslissing om opdracht te geven tot een gerechtelijke sectie thans meer indicaties op een vermoedelijk misdrijf vraagt dan tien jaar geleden.*

Aanbeveling gericht aan het Forensisch Medisch Genootschap:

13. *Verbeter de opleiding tot forensisch arts (onder andere) op het gebied van de lijkschouw door onder meer het ontwikkelen van een duidelijk kader. Laat de forensische geneeskunde uitgroeien tot een volwaardig vak. Versterk de samenwerking tussen de eerste en tweede lijn. Zorg dat de forensisch arts in het lijkschouwverslag de items van postmortaal onderzoek zoals beschreven in de ECLM richtlijn vastlegt en dat dit verslag altijd bij het NFI terechtkomt als een lichaam voor gerechtelijke sectie wordt ingestuurd.*

Aanbeveling gericht aan het Nederlands Forensisch Instituut:

14. *Formaliseer na toestemming daarvoor van het Openbaar Ministerie de terugkoppeling van de bevindingen bij de gerechtelijke sectie door de forensisch patholoog naar de forensisch arts die de lijkschouw heeft verricht en naar de behandelend arts.*

Aanbeveling gericht aan de Inspectie voor de Gezondheidszorg:

15. *Houdt toezicht op de kwaliteit van de lijkschouw en neem klachten over de kwaliteit van de lijkschouw in behandeling.*

Aanbeveling gericht aan de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra:

16. *In aansluiting bij het rapport van de Gezondheidsraad, zorg voor onderwijs op het gebied van lijkschouw in de opleiding tot basisarts en in de opleiding tot specialist. Leid artsen op in het invullen van de B-verklaring.*

Het is tevens aan de overheid aan te bevelen om opdracht te verstrekken om de volgende onderzoeken in gang te zetten:

17. *Een onderzoek/pilot waarbij een onafhankelijke (forensisch) arts in een ziekenhuis (of een regio) alle overlijdensformulieren nakijkt in combinatie met het medisch dossier op het al dan niet afgeven van natuurlijk overlijden en op welke doodsoorzaak wordt afgegeven.*

18. *Een onderzoek waarbij alle (huis)artsen in een regio anoniem wordt gevraagd naar de wijze van uitvoering van de lijkschouw en de uitkomst daarvan.*

19. *Een onderzoek/pilot waarbij de uitkomst van de lijkschouw door een forensisch arts wordt geëvalueerd aan de hand van nader postmortaal onderzoek (radiologie, toxicologie, klinische sectie met toestemming van de nabestaanden).*

20. *Een onderzoek waarbij op een groep overledenen zowel postmortaal onderzoek (radiologie en toxicologie) als een klinische sectie wordt verricht ongeacht de vermoedelijke oorzaak en/of aard van overlijden.*

21. *Een onderzoek naar de kwaliteit en validiteit van de huidige postmortale toxicologische screeningsmethoden en kom, indien nodig, met voorstellen voor een betere, semi-kwantitatieve test.*

22. *Een onderzoek naar de vraag of en zo ja in welke gevallen postmortale radiologie van meerwaarde is en/of in welke gevallen de postmortale radiologie de gerechtelijke sectie kan vervangen of aanvullen.*

Datum
14 november 2016

Ons kenmerk
-

Niet alle aanbevelingen kunnen meteen worden opgevolgd. Een aantal vraagt wetswijzigingen, een aantal is dusdanig complex dat veel afstemming en overleg nodig is voordat tot uitvoering kan worden overgegaan. Daarom komen we tot de volgende, laatste aanbeveling:

23. *Voer de aanbevelingen gefaseerd in. Hierbij heeft het de voorkeur dat aanbeveling 1, 5, 6, 9, 13, 19 en 22 op korte termijn worden opgepakt.*

Ten slotte verzoeken wij u dit rapport aan te bieden aan de minister van Veiligheid en Justitie ten behoeve van het bepalen van beleidskeuzes en vervolg op onze conclusies en aanbevelingen.

Hoogachtend,

Prof. mr. dr. W.L.J.M. Duijst-Heesters

Dr. W.M.M. Heijnen